

PATRICK MODIANO

*Dora
Bruder*

WSOY

NOBEL

Patrick Modiano

DORA BRUDER

Suomentanut Lotta Toivanen

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

LAINAUKSEN VICTOR HUGON ROMAANISTA *KURJAT* SIVULLA 55
ON SUOMENTANUT VIHTORI LEHTONEN.

RANSKANKIELINEN ALKUTEOS

DORA BRUDER

© EDITIONS GALLIMARD, PARIS, 1997

SUOMENNOKSEN © LOTTA TOIVANEN JA WSOY 2020

ISBN 978-951-0-44143-5

PAINETTU EU:SSA

KAHDEKSAN VUOTTA sitten osui sattumalta silmääni 31. joulukuuta 1941 päivätyin *Paris-Soir*-lehden kolmannella sivulla osasto »Eilen ja tänään». Sen alalaidassa luki:

»PARIISI

Kadonnut: nuori tyttö, Dora Bruder, 15 vuotta, 1 m 55 cm, soikeat kasvot, harmaanruskeat silmät, harmaa urheilutakki, viininpunainen villapusero, tummansininen hame ja hattu, ruskeat urheilujalkineet. Mahdolliset havainnot osoitteeseen M. ja Mme Bruder, boulevard Ornano 41, Pariisi.»

Boulevard Ornanon alueen olen tuntenut pitkään. Lapsuudessani kävin usein äidin kanssa Saint-

Ouenin kirpputorilla. Jäimme pois bussista Porte de Clignancourtilla tai toisinaan Pariisin XVIII piirin kaupungintalon edustalla. Silloin oli yleensä lauantai- tai sunnuntai-iltapäivä.

Ihmisvirrassa Clignancourtin kasarmin kohdalla seisojien talvisin lihava valokuvaaja, jolla oli pahkurainen nenä ja pyöreät silmälasit. Hän tarjoutui ottamaan »muistovalokuvia» jalustallisella kamerallaan. Kesäisin hän siirtyi Deauvillen rantakadulle, Bar du Soleil'n edustalle. Siellä hän saikin asiakkaita. Porte de Clignancourtin ohikulkijat sitä vastoin eivät halunneet asettua kuvattaviksi. Ukolla oli vanha päällystakki ja toisessa kengässä reikä.

Muistan miten tyhjiä boulevard Barbès ja boulevard Ornano olivat eräänä aurinkoisena iltapäivänä toukokuussa 1958. Joka risteyksessä oli liikkuvan poliisin ryhmiä Algerian tapahtumien takia.

Kävin niillä kulmilla usein talvella 1965. Ystävättäreni asui rue Championnet'lla. Puhelin Ornano 49-20.

Sunnuntain ihmisvirta oli silloin varmaan jo vienyt kasarmin edustan lihavan valokuvaajan mennessään, joskaan en käynyt tarkistamassa

asiaa. Mihin kasarmia oli käytetty? Siihen oli kuu-
lemma majoitettu siirtomajoukkoja.

Tammikuu 1965. Pimeys laskeutui boulevard
Ornanon ja rue Championnet'n risteykseen kuu-
den aikaan. Minä olin olematon, sulauduin ilta-
hämärään, katuihin.

Viimeinen kahvila boulevard Ornanon päässä,
parillisella puolella, oli nimeltään »Verse Tousjours»
eli 'kaada vielä tilkka'. Vasemmalla, boulevard
Neyn kulmauksessa, oli toinen kahvila, ja siellä
oli jukeboksi. Ornanon ja Championnet'n risteyk-
sessä oli apteekki ja kaksi kahvilaa, joista toinen,
rue Duhesmen kulmassa oleva, oli jo aika vanha.

Miten minä odottelinkaan niissä kahviloissa...
Ani varhain aamulla kun oli vielä pimeää. Alku-
illasta kun pimeys laskeutui. Myöhemmin,
sulkemisaikaan...

Sunnuntai-iltaisin rue Championnet'lla, ala-
koulun kohdalla, seisoi aina vanha urheiluauto
– muistaakseni Jaguar. Siinä oli takana kyltti:
G.I.G. Se tarkoitti sotainvalidia. Mitä sellainen
auto teki siinä kaupunginosassa? Mietin millaiset
kasvot sen omistajalla mahtoi olla.

Iltayhdeksän jälkeen bulevardi oli aina autio.
Näen yhä mielessäni Simplonin metroaukon valot

ja viistosti vastapäätä Ornano 43 -elokuvateatterin
valot. Teatterin vieressä olevaan taloon numero 41
en ollut koskaan kiinnittänyt huomiota, vaikka
olin kulkenut siitä ohitse kuukausien, jopa vuosien
ajan. Vuosina 1965–1968.

Mahdolliset havainnot osoitteeseen M. ja Mme
Bruder, boulevard Ornano 41, Pariisi.

EILEN JA TÄNÄÄN. Nyt kun vuodet ovat vierineet, kuvat sekoittuvat mielessäni, talvet sulautuvat toisiinsa. Vuoden 1965 ja vuoden 1942 talvi.

Vuonna 1965 en tiennyt Dora Bruderista vielä mitään. Mutta nyt kolmekymmentä vuotta myöhemmin minusta tuntuu, että ainainen odotteluni Ornanon risteyksen kahviloissa, vakituiset kulureittini – paluu rue du Mont-Cenis'tä pitkin Montmartren hotelleihin, sellaisiin kuin Roma, Alsina ja rue Caulaincourtin Le Terrass – tai mieleeni kangastelemaan jääneet vaikutelmat – keväinen yö, jolloin Clignancourtin puiden siimeksestä kantautui puheensorinaa, ja jälleen talvi kulkiesani kohti Simplonin metroasemaa ja boulevard Ornanoa – nyt minusta tuntuu, että se kaikki oli jotakin muuta kuin pelkkää sattumaa. Olin ehkä

jo silloin tiedostamattani Dora Bruderin ja hänen vanhempiansa jäljillä. He olivat läsnä jo silloin, rivien välissä.

Etsiskelen vihjeitä mahdollisimman kaukaa aikojen takaa. Kun kahdentoista vanhana kävin äidin kanssa Clignancourtin kirpputorilla, oikealla kojukujan alkupäässä myi puolanjuutalainen ukko matkalaukkuja, olisiko kojun nimi ollut marché Malik tai marché Vernaison... Ylellisiä matkalaukkuja nahasta ja krokotiilinnahasta, myös pahvista tehtyjä, ja kasseja ja matka-arkkuja, joissa oli Atlantin valtameriliikennöitsijöiden etikettejä – kaikki iloisesti pinoissa päällekkäin. Hänen kojussaan ei ollut kattoa. Ukolla oli aina tupakka huulessa, ja eräänä iltapäivänä hän tarjosi minullekin.

Kävin toisinaan elokuvissa boulevard Ornanolla. Yksi teatteri oli Clignancourt Palace boulevardin päässä, »Verse Toujours» -kahvilan vieressä. Toinen oli Ornano 43.

Myöhemmin kuulin, että Ornano 43 oli ikivanha elokuvateatteri. Se oli remontoitu 1930-luvulla valtamerialuksen näköiseksi. Palasin niille kulmille toukokuussa 1996. Silloin entisen elokuvateatterin paikalla oli myymälä. Kun ylittää rue Hermelin,

saapuu Dora Bruderin ilmoituksessa mainittuun osoitteeseen boulevard Ornano 41.

Talo on rakennettu 1800-luvun lopulla ja siinä on kuusi kerrosta. Se muodostaa numeron 39 kanssa kokonaisuuden, jota ympäröivät boulevard Ornano, rue Hermelin loppupää ja rakennusten takana rue du Simplon. Talot ovat samanlaiset. Numerossa 39 on laatta, jossa on arkkitehdin, erään Richefeun, nimi ja talon rakennusvuosi: 1881. Samat tiedot pätevät varmasti myös taloon numero 41.

Sotaa edeltävänä aikana ja aina 1950-luvulle saakka oli boulevard Ornano 41:ssä hotelli, ja numerossa 39 myös, Hôtel du Lion d'Or. Numerossa 39 oli lisäksi Gazal-nimisen miehen pitämä kahvila-ravintola. Numerossa 41 toimineen hotellin nimeä en ole löytänyt. Samassa osoitteessa oli 1950-luvun alussa vuokrahuoneita välittänyt Société Hôtel et Studios Ornano, puhelin Montmartre 12-54. Ja lisäksi siinä toimi jo ennen sotaa kahvila, jonka pitäjän nimi oli Marchal. Kahvilaa ei enää ole. Oliko se porttikongin oikealla vai vasemmalla puolella?

Porttikongista pääsee pitkähköön käytävään, jonka perällä oikealla on portaat.

TARVITAAN PITKÄ AIKA, ennen kuin kaikki se mikä on pyyhitty pois tulee päivänvaloon. Rekistereissä on jälkiä, mutta ei voi tietää missä niitä on ja mitkä vartijat niitä vahtivat ja suostuvatko he niitä näyttämään. Tai ehkä he ovat yksinkertaisesti unohtaneet, että sellaisia rekistereitä on koskaan ollutkaan.

Pitää vain olla kärsivällinen.

Lopulta sain selville, että Dora Bruder ja hänen vanhempansa asuivat boulevard Ornانون hotelissa jo vuosina 1937 ja 1938. Heillä oli huone ja keittiö kuudennessa kerroksessa, missä noita kahta rakennusta kiertää rautaparveke. Talon kuudennessa kerroksessa on kymmenkunta ikkunaa. Pari kolme avautuu bulevardille ja loput rue Hermelin loppupäähän ja talon taakse rue du Simplonille.

Sinä toukokuun päivänä vuonna 1996, jolloin palasin niille kulmille, olivat kuudennen kerroksen kahden ensimmäisen rue Simplonin puoleisen ikkunan ruosteiset ikkunaluukut kiinni, ja rautaparvekkeella ikkunoiden edessä oli sekalaista roinaa, joka näytti lojuneen siinä jo pitkän aikaa.

Parina kolmena sotaa edeltävänä vuotena Dora Bruder lienee käynyt jotakin kaupunginosan kunnallisista kouluista. Kirjoitin kirjeen jokaisen koulun rehtorille ja kysyin, löytyisikö tytön nimi heidän rekistereistään:

rue Ferdinand-Flocon 8

rue Hermel 20

rue Championnet 7

rue de Clignancourt 61.

Rehtorit vastasivat minulle ystävällisesti. Kukaan heistä ei ollut löytänyt nimeä sotaa edeltävien vuosiluokkien oppilasluetteloista. Lopulta rue Championnet 69:n entisen tyttökoulun rehtori ehdotti, että tulisin itse tutkimaan heidän rekistereitään. Jonain päivänä vielä menenkin. Mutta emmin. Haluan vaalia toivoa, että Doran nimi löytyy sieltä. Se koulu oli lähimpänä hänen kotiaan.

Vasta neljän vuoden kuluttua sain selville Doran tar-
kan syntymäajan: 25. helmikuuta 1926. Ja vasta kaksi
vuotta sen jälkeen sain tietää hänen synnyinpaik-
kansa: Pariisin XII kaupunginosa. Mutta minä olen
kärsivällinen. Voin odottaa tuntikausia sateessa.

Eräänä perjantai-iltapäivänä helmikuussa 1996
menin Pariisin XII kaupunginosan maistraatin
väestörekisteriosastolle. Virkailija – nuori mies
– ojensi minulle lomakkeen täytettäväksi:

»Tiedustelijan tiedot:

Sukunimi

Etunimi

Osoite

*Pyydetään jäljennöstä seuraavan henkilön
syntymätodistuksesta:*

Sukunimi BRUDER Etunimi DORA

Syntymäaika: 25.2.1926

Tiedustelija on:

Asianomainen itse

Isä tai äiti

Isoisä tai isoäiti

Poika tai tytär

Puoliso

Lainmukainen edustaja
Valtuutettu, jolla on asianomaisen henki-
lön henkilötodistus
Syntymätodistuksen jäljennös luovutetaan
vain edellä mainituille.»

Allekirjoitin lomakkeen ja ojensin sen virkailijalle. Silmäiltyään sitä hän sanoi, ettei voinut antaa minulle syntymätodistuksen jäljennöstä, koska en ollut mitään sukua kyseiselle henkilölle.

Hetken jo luulin, että hän oli niitä unohduksen vartiosotilaita, joiden tehtävänä on pimittää häpeällinen salaisuus ja varmistaa, etteivät halukkaat löydä jostakusta pienintäkään jälkeä. Hänellä oli kuitenkin rehdit kasvot. Hän neuvoi minua hakemaan poikkeuslupaa oikeuspalatsista, boulevard du Palais 2, väestörekisteriosasto 3, kuudes kerros, porras 5, toimisto 501. Avoinna arkisin kello 14.00–16.00.

Menin boulevard du Palais 2:een ja olin jo astumassa isosta portista sisäpihalle, kun vartija neuvoi minut toiselle, hieman edempänä olevalle sisäänkäynnille: sinne mistä pääsi Sainte-Chapellen kappeliin. Aitojen välissä oli matkailijoita jonottamassa kappeliin, ja minä yritin mennä suoraan

sisälle, mutta toinen vartija pysäytti minut tiukasti ja käski mennä jonon hännille.

Määräysten mukaan vierailijoiden oli jätettävä aulaan kaikki taskuissa olevat metalliesineet. Minulla oli pelkkä avainnippu. Se piti laskea jonkinlaiselle liukuhihnalle ja hakea lopuksi lasiseinän takaa, enkä minä siinä hetkessä ymmärtänyt koko touhusta yhtikäs mitään. Empimiseni nähdessään kolmas vartija ärähti minulle. Oliko hän santarmi? Poliisi? Olisiko minun niin kuin vankilaan menijän annettava hänelle myös kengännauhani, vyöni, lompakkoni?

Astelin pihan poikki, tulin käytävään, sitten avaraan halliin, jossa käveli miehiä ja naisia kädessään musta salkku, joillakin yllään asianajan kaapu. En tohtinut kysyä heiltä, mistä pääsi portaikkoon 5.

Pöydän takana istuva vartija neuvoi minut hallin päähän. Ja sieltä astuin autioon saliin, jonka ulkonevista ikkunoista lankesi sisään valjua valoa. Vaikka kuinka salia kiersin, en löytänyt portaikkoa 5. Hätäännyin, ja minua huimasi samalla lailla kuin painajaisissa, kun ei ehdi ajoissa rautatieasemalle ja sekunnit raksuttavat ja tietää myöhästävänsä junasta.

Minulle oli sattunut samantapainen seikkailu kaksikymmentä vuotta aikaisemmin. Olin saanut kuulla, että isäni oli joutunut Pitié-Salpêtrièren sairaalaan. En ollut nähnyt häntä sitten nuoruusvuosieni. Päätin mennä hänen luokseen yllätysvierailulle.

Muistan miten häntä etsiessäni harhailin valtavassa sairaalassa tuntikausia. Astuin sisään ikivanhoihin rakennuksiin, yhteissaleihin joissa oli vuoderivejä, kyselin neuvoa sairaanhoitajilta, joilta sain ristiriitaisia tietoja. Lopulta aloin epäillä, tokko isäsiellä olikaan, ohitin yhä uudelleen majesteettisen kirkon ja epätodellisen oloiset rakennukset, jotka olivat säilyneet muuttumattomina 1700-luvulta lähtien ja toivat mieleeni Manon Lescaut'n aikakauden, jolloin laitos oli toiminut Louisianaan karkotettavien tyttöjen vankilana ja sillä oli ollut kolkko nimi Hôpital Général. Kuljin kivettyjä sisäpihoja ristiin rastiin, kunnes ilta hämärtyi. Isää ei löytynyt. En nähnyt häntä enää koskaan.

Lopulta löysin portaikon 5. Nousin yläkertaan. Rivi toimistoja. Minulle osoitettiin toimisto numero 501. Välinpitämättömän oloinen lyhyttukkainen nainen kysyi, mitä asiani koski.

Hän selitti kuivalla äänellä, että saadakseni haluamani syntymätodistuksen minun pitäisi kirjoittaa Pariisiin valtionsyyttäjänvirastoon, quai des Orfèvres 14, osasto 3B.

Kolme viikkoa myöhemmin sain vastauksen.

»Helmikuun 25. päivänä 1926 kello 21.10 syntynyt rue Santerre 15:ssä tyttö Dora, isä Ernest Bruder, syntynyt Wienissä (Itävallassa) 21.5.1899, sekatyömies, äiti Cécile Burdej, syntynyt Budapestissä (Unkarissa) 17.4.1907, ei ammattia, edellisen puoliso, osoite avenue Liégeard 2, Sevrans (Seine-et-Oise). Ilmoitettu 27.2.1926 kello 15.30, ilmoittaja Gaspard Meyer, 73 vuotta, työskentelee ja asuu osoitteessa rue de Picpus 76, ollut läsnä synnytyksessä, todistuksen tarkistettuaan allekirjoittanut sen samoin kuin Auguste Guillaume Rosi, Pariisin XII piirin apulaiskaupunginjohtaja.»

Rue Santerre 15:ssä toimi Rothschildin sairaala. Sairaalan synnytysosastolla syntyi Doran aikoihin lukuisia Ranskaan vasta muuttaneiden köyhien juutalaisperheiden lapsia. Ilmeisesti Ernest Bru-

der ei ole saanut poistua työpaikaltaan voidakseen itse ilmoittaa tyttärensä syntymästä Pariisiin XII kaupunginosan maistraattiin tuona torstaipäivänä 15.2.1926. Rekistereistä saattaisi löytyä tietoja syntymätodistuksen allekirjoittaneesta Gaspard Meyeristä. Osoitteessa rue de Picpus 76, jossa hän »työskenteli ja asui», toimi vanhuksille ja köyhille tarkoitettu Rothschildin turvakoti.

Dora Bruderin ja hänen vanhempiansa jäljet katoavat vuoden 1926 talvena tuohon koilliseen esikaupunkiin, Ourcqin kanavan rantamille. Jonain päivänä minä vielä menen Sevraniin, vaikka pelkään, että talot ja kadut ovat siellä muuttaneet muotoaan niin kuin kaikissa esikaupungeissa. Tässä joitakin silloisten liikkeiden ja asukkaiden nimiä avenue Liégeardilta: Le Trianon de Freinville numerossa 24. Oliko se kahvila? Vai elokuva-teatteri? Numerossa 31 oli viinimyymälä Les Caves de l'Île-de-France. Numerossa 9 työskenteli tohtori Jorand, numerossa 30 apteekkari Platel.

Doran vanhempien kotikatu avenue Liégeard sijaitsi Sevrantin, Livry-Garganin ja Aulnay-sous-Bois'n kuntien alueella taajamassa, jota kutsuttiin Freinvilleksi eli jarrukaupungiksi. Freinville oli syntynyt vuosisadan alussa perustetun Westing-

housen jarrutehtaan liepeille. Se oli työläisaluetta. 1930-luvulla se oli tuloksetta tavoitellut itsenäisen kunnan asemaa mutta oli edelleen riippuvainen kolmesta naapurikunnastaan. Sillä oli kuitenkin oma rautatieasemansa: Freinville.

Doran isä Ernest Bruder lienee vuoden 1926 talvena käynyt töissä Westinghousen jarrutehtaalla.

Dora Bruder, 15-vuotias pariisilainen
juutalaistyttö, karkasi koulustaan joulukuussa 1941
ja katosi. Lähes viisi vuosikymmentä myöhemmin
Patrick Modiano löysi sattumalta vanhan lehti-
ilmoituksen, jolla vanhemmat etsivät tytärtään,
ja päätti selvittää mitä Doralle tapahtui.

Herkin vaistoin kirjailija etsii tietoa, kuvittelee
ja kuvaa nuorta, jonka jäljet katosivat historian pimeään.
Modianon juutalainen isä selviytyi täpärästi Pariisiin
saksalaismiehityksestä, monet muut eivät. Tarinaan
kytkeytyy muistoja molemmista kohtaloista.

Nobel-palkitun kiitetty ja herkkä
dokumenttiromaani nuoren tytön kohtalosta
antaa kasvot yhdelle miljoonista vainotuista.

Päälys Martti Ruokonen

	 9 789510 441435
www.wsoy.fi	84.2 ISBN 978-951-0-44143-5